

Theophili Raynavdi Societatis Iesv Theologi, Opera Omnia

Tam hactenus inedita, quàm alias excusa, longo Authoris labore aucta & emendata : Accessit Tomvs Integer Complectens Indices Septemdecim in vniversum Opus, omnium quotquot prodierunt locupletissimos, Qvibus Absolvts Divinae Av Humanae Eruditionis Thesaurus Orbi literato aperitur ; Adiectus est ...

Raynaud, Théophile

Lugduni, 1665

VI. Christus noua Dei creatura.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-79582](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-79582)

vocari, sed etiam de se diceret; *Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Iacob.* Tales admittit Deus, lubens in seruos; ceterorum, pudet illum; nec eos agnoscit pro seruis suis, quantumcunque tales habeantur, & audiant *serui Dei.*

Non itaque quotquot eo titulo gloriantur, sunt reuera quod profitentur, vt S. Hilarius in psal. 118. ad illud *seruus tuus sum ego* recte annotauit, sic scribens. [Nemo nostrum est, qui non vel in orationis sue prece, vel in communium sermonum consuetudine, seruum se esse Dei fateatur. Et quid magnum Prophetam fecit, seruum se profitendo, quod nullus ausus sit denegare? Sed professio ceterorum, fallax est: quia cum habeat conscientia necessitatem, non habet tamen confessionis veritatem. Proprium hoc Prophetæ est, vt se seruum Dei profiteatur, in omni vitæ genere famulatu conditiopis sue fungens: siue ambulans, siue vigilans, siue dormiens; in cibo etiam atque ieiuniis, Deo aut esuriat, aut saturus sit; & nullo in tempore a seruitutis sue officiis absistat. Hic liberè dicit: *Seruus tuus, sum ego.* At verò qui stupris dormit, latrociniis vigilat, quæstibus peregrinatur, luxui requiescit, si dicat seruus tuus sum, profitetur quidem quod est, sed quod non est, agit.]

CAPVT VI.

Christus, noua Dei creatura.

I Vnde titulum Christo tribuit, & latè explicat Rupertus toto l. 1. de operibus Spiritus sancti. An rectè & quotsum, inuestigandum est sed illud inprimis exequiendum, an Christus in bono sensu, *creatura* dici possit. Non paucis enim, huiusmodi locutio, vel erroris, vel periculi plena est visa. Sed distinctio adhibita, rem hanc facile componet.

Christum, quatenus creatura.

Si igitur Christus sumatur quæ Verbum in diuinitate subsistens, sic extra controuersiam est, Christum non esse creaturam. Idque vnum volunt plerique Patres in disputationibus contra Arrianos, cum negant Christum esse creaturam. Diligenter id versat S. Ambrosius epist. 26. & l. 1. de fide c. 6. & 7. & eiusdem operis l. 3. c. 4. Sed toties ibidem ingeminat Christum in natura humana esse creatum, & creaturam Dei, vt planè ex oculatis esse oporteat qui illam enunciationem, *Christus est creatura*, vocant in suspensionem; si *Christus* in ea enunciatione non sumatur quæ Verbum in Deitate sola subsistens, sed quatenus homo. Verè enim sub ea ratione, est creatura. Non quod persona diuina quæ in humanitate subsistit, sit creatura, sed quod habens eam humanitatem, contineat aliquid quod est verè creatura. Et quia illud *habens*, & *humanitas quæ habetur*, in concreto seu personaliter sunt vnum; iure illud vnum ratione vnius extremi ad illud concurrentis, dicitur creatum. Etque ad ob similem causam, di-

citur passum, & mortuum. Quæ est D. Hieronymi ratio: in c. 2. ad Ephes. ad illud *ipsius enim factura sumus.* Sic enim de Christo scribit, [Nos liberè proclamamus, non esse periculum, eum dicere creaturam, quem verum & hominem, & crucifixum, & maledictionem, tota spei nostræ fiducia confitemur.]

190 Similiter Gregorius Nyssenus l. de fide ad simplicium, [Quemadmodum cum Verbum sit, propter nos caro factus est; & Deus cum sit, homo factus est: ita creator cum sit, propter nos Creatura factus est, quippe cum caro res creata sit. Quemadmodum igitur per Prophetam dixit, *Sic dicit Dominus, qui formauit me ex ventre seruum suum*; ita etiam dixit illud per Salomonem, *Dominus creauit me principium viarum suarum ad opera sua.* Omnis enim creatura fertur, vt inquit Apollolus. Proinde & is, qui in ventre Virginis formatus est, secundum verbum Prophetæ, seruus est; non Dominus: hoc est, is qui secundum carnem homo est: in quo Deus manifestatus est; & is qui illic creatus est, in principium viarum eius, non Deus est, sed homo: in quo nobis Deus manifestus est, vt corrupta ac labefacta via salutis humana, iterum renouaretur. Itaque quoniam res duas de Christo statuimus & sentimus, vnum quidem diuinum, alterum verò humanum; in natura quidem diuinum, in admittitione ac dispensatione id quod secundum hominem est: consequenter sempiternum Deitatis attestatur, creatum verò naturæ humane assignamus. Quemadmodum enim secundum Prophetam, in ventre formatus est seruus, ita etiam secundum Salomonem, per hanc seruilem creaturam, in carne manifestatus est: Fulgentius idem latè & disertè habet l. de decretis obiectionibus Arrianorum ad 3. Vix tamèn necesse est monere; cauendum esse ne cum Christus spectatur vt subsistens in humanitate, prædictum illud *creatura*, cadat per se & rectè in suppositum; non iam diuinum qui creatus sensus Arrianorum iam explosus, sed humanum & a diuino diuersum; hinc enim fuit sensus Nestorianorum, qui subsistens in humanitate vocabant creaturam, in geminarent in Christo suppositum. Proptereaque Capreolus Episcopus Carthag. Epistola contra Nestorianos *sub finem*; cum dixisset verba illa *Christi tecum ascendendo ad Patrem meum, & Patrem vestrum*, geminam Christi naturam designat; & primum quidem membrum illius sententia; pertinere ad Vnigenitum filium; secundum verò ad hominem factum subdit quasi corrigens hoc postremum Verbum; [Sed in Christo 1 & 1 nec homo creatus potest dici, nec filius, nec vniogenitus Deus, negari homo potest natus.] Nimirum in sensu Nestoriano, negat polleat Christum hominem factum, siue creatum; hoc est ita vt Christus prius tempore sit creatus, postea verò per solum affectum copulatus sit Deo. Capreolus merito negat dici posse, quia cum aduersus Nestorianos scriberet, videbat eum esse Nestorianorum sensum peruersum atque blasphemum. Absolutè tamen Christum dici posse factum; siue creatum; ratione humanitatis non est inficiatus Capreolus. Imo immediatè ante id admittit, vt retuli. Alterutro autem præ-

postorum modorum, hoc est in sensu Arrianis aut Nestorianis contrario, accipienda sunt quae Vald. t. l. i. doctor, cap. 4. r. à num. 6. ex variis Patribus contra Vvicleffum profert, vt probet, Christum non esse creaturam: admittens tamen alios Patres Christum vocasse creaturam, in sensu à nobis proposito, cui & ipse ibidem subscribit n. 8.

Noua creatura titulus Christo ad scriptum, quo sensu.

191 Sic constituta veritate & puritate enunciationis illius, *Christus est creatura* distinguendum sequitur, an & quo sensu, Christus dictus sit noua creatura. Non probo nouam interpretationem à Ludouico la Cerda primum culam cap. 105. Aduersar. Sacrorum numer. 4. existimante, in Scriptura creaturae nomen, pro Principe ac Rege usurpari. Quod propterea ex i. Petri 2. vbi Apostolus monet fideles, vt essent *subiecti omni humane creaturae propter Deum*. Et eam humanam creaturam cui subiacendi essent exponens, addit *sive Regi quasi praesentanti, siue Ducibus tanquam ab eo missis*. Vbi Beda, *omni humane creatura*, dicit, *omni dignitati hominum omni personae, omni principati, cui nos diuina dispositio subdi voluerit*. Hinc ergo colligit praedictus Autor, creaturam sonare potestatem. Rationem tangit Augustinus lib. 1. de Magnitudine Rom. Eccles. c. 1. quia in Graeco est *κτίζω* creatio. Vnde innuitur ea voce, principes temporales esse ex humana creatione, ea transfusa in eos potestate per consensum populi. Ita hi autores, & Cornelius ad haecum Petri propositum. Quia ratione Christus dici posset *noua creatura*, quia est noua potestas, & nouus Rex vniuersi nouo modo, nec ab hominibus, sed à Deo. Vocatur quidem à Michea cap. 4. *potestas prima* quo loco describens Christi aduentum in Bethleem, & demitatus quo nostri causa demittenda esset tanta maiestas, ait; *Et tu turris gregis nebulosa filia Sion, quae ad te venit potestas prima*: id est Christus Rex aeternus, interprete Palacio. Sed quae erat ratio Verbi diuini potestas prima, facta est ratione humanitatis assumptae in qua imperat & regnat, potestas temporalis & noua. Haec, si creatura notio quam recte vera esset dicerentur sanè non improbabiler. Sed acumen illud interpretationis nouae, nec Apostolorum Principi cum ita loqueretur, nec Bedae expositori, aut vlli alij antiquorum in mentem venisse, adducor vt credam, qui videam perinde fuisse dicere *subiecti esse omni humane creaturae*, ac si dictum fuisset, *subiecti omni homini*, nempe cui subiacet debeat, siue Regi siue Duci. Illico enim vniuersalis locutio determinatur ad omnem hominem cui vis sit imperare, siue Regi, siue Ducibus. Quem modum loquendi, passim quoque usurpamus, hortantes subditos vt parent omnibus hominibus, vtiq; qui iure praesunt. Neque tamen iure idcirco est argumentandum, hominem qui in ea loquendi formula pro subiecta materia, significat praefectum, ac superiorem, sonare simpliciter superiorem, eamque esse vocis illius notionem. Quare alio recurrendum est, vt monstremus,

qua ratione Christus dictus sit noua creatura.

Expensus locus Ieremiae, de nouo creato super terram.

192 Insinuatur ea locutio in nonnullis Scripturis, vt Ierem. 31. verbis illis, *nouum creabit Dominus super terram; femina circumdabit virum*. Quem locum frustra Catholici quidam male consulti, aliud auertunt. Nempe vel ad Iuditham, quam aiunt circumdedit Holofernem & occidisse, hocque esse nouum illud quod fecit Dominus super terram: vel ad synagogam, quam aiunt expressam *femina* nomine, & praenunciatam, Christo viro suo adhaerentem. Haec dico frustra proferri. Non enim caedes Holofernis, dici potest circumdatio viri per feminam. Vt quid enim? Incubuit sanè in iacentem armata pugione Iuditha; sed hoc non est circumdare, vt videtur per se manifestum. Sed neque nouum est, feminam occidere virum: vt propterea dicendum fuerit, Deum creasse nouum super terram. Multae enim (quod latè prosequitur Adrianus Finus lib. 2. flagelli cap. 4. hanc loci huius Ieremiae peruerfionem refellens, multae inquam, & quidem vt Finus contendit, multo generosius & fortius quam Iuditha, viros ante eam caeciderant. Vnde non potest Holofernis caedes, dici esse nouum illud quod Dominus creauit. Sed neque Synagoga, Deum tanquam femina virum circumdans; id est ei adhaerens, dici potest nouum illud quod Dominus super terram creauit, vt Oleaster canone 4. praambulari in Genesim, est interpretatus. Nam iam pridem ad Deum aliquoties reuersa erat synagoga; eique adhaeserat tanquam marito: vt proinde non posset ea reuersio & adhaesio, dici quod nouum. Neque verò causa propter quam Propheta nouum illud à Deo creatum memorat, rectè quadrat in eandem adhaesionem. Idcirco enim profert illud nouum Dei opus, vt suadeat Israël, non esse vltra diffuendum deliciis: cuius rei argumentum est Christi aduentus, non autem adhaesio illa Synagoga.

193 Quare dubitandum non est, quin Propheta per nouum quod creauit Dominus, intellexerit Christum, qui etiamnum infans matris vtero additus, vir erat, & eodem iudicio ac sensu quo vir factus pollebat, vt propterea Clem. Alex. i. paedag. cap. 5. Christum vocet *perfectum puerum*. Hunc virum circumdedit femina, quia alio conclusum illum tenuit Deipata. Hoc enim esse feminam circumdare virum, pulcherrimè tradit S. Bernardus hom. 2. super missus est. Non pauci Hebraei, referente Fino capite citato, non legunt *femina*, sed *virgo*: quod mirè consentit cum Christiana veritate. Neque enim alia vniquam virgo circumdedit ventre suo virum, praeter B. Virginem, cum Christum circumdedit gestans vterum. Alij verò plerique Rabbini, tametsi feminam virum circumdedit ex Ieremia statuant, tamen aequè eum locum de Christo accipiunt & eius matre, vt videre est apud eundem Finum, & apud Hieronymum 2. S. Fide lib. 2. contra Iudaeos cap. 4. Christiani verò

verò Doctores eandem loci Hieremias interpretationem vnanimiter tradunt, vt non sit necesse sigillatim quosdam proferre, sed tanquam ratum apud omnes ponere liceat, Christum dici eo loco, *nouum à Deo creatum super terram, siue nouum creaturam.*

Et locus Apostoli, de nouo homine secundum Deum creato.

194 In eandem sententiam, S. Hilarius 12. de Trinit. profert illud Apostoli Ephes. 4. *induite nouum hominem qui secundum Deum creatus est*: hoc enim idem esse censet S. Hilarius, ac si dictum esset, *induitur Dominum Iesum Christum*; indeque docet, filium Dei in homine, ac ex homine, esse facturam & creaturam. Eodem modo Apostolum intelligit creditus Anselmus in eum locum; sed optimè planè S. Hieronymus ibid. quem operæ pretium est adscribere. [Cum renouati fuerimus in Spiritu, qui nostri sensus & spiritus, tum induemur nouum hominem qui secundum Deum creatus est. Quod quidem aliis verbis idipsum puto esse quod in alio loco dicitur; *Induite vos Christum Iesum.* Iste quippe est nouus homo, quo vniuersi credentes debemus indui atque vestiui. Quid enim in homine qui à Salvatore nostro assumptus, non nouum fuit?] Et mox ponderans vim vocis *creatus*, inde colligit quantum quæque sublime sit, hoc nouum quod Dominus creauit super terram. [Considerandum (inquit,) quia *creatio* atque *conditio*, nunquam nisi in magnis operibus nominantur. Verbi causa, *mundus creatus est*; *urbis condita est*; domus verò quamvis magna sit, aedificata potius dicitur, quam condita vel creata. In magnis enim operibus atque facturis Verbum *creationis* assumitur. Ex quo animaduertendum, istum nouum hominem, qui iuxta Deum in Christo creatus est; magnum Dei opus esse dicatur, vt mundus & initium viarum Dei, & in exordio elementorum omnium sit creatus.]

Quomodo Christus noua creatura, si Deus primo Sabbatho, cessauit ab vniuerso opere creationis.

195 Est igitur apertè Christus, iuxta modum quoque loquendi Scripturarum, *noua creatura*. Nec est quod quis obiciat, Christum productum esse in fine sæculorum; Deum autem à creando cessasse die septima. Hoc si quis opponat, respondet Rupertus lib. 1. de oper. Spiritus sancti cap. 2. personam quæ requiescisse dicitur in mundi principio, esse Deum Patrem, naturæ conditorem. Esse verò Spiritum sanctum, qui creationem & molitionem nouæ huius creaturæ, executus est Christus enim conceptus est de Spiritu sancto. Verum cum opera ad extra sint toti Sanctissimæ Trinitati communia; perspicuum est, eam Rupertus doctrinam non posse subsistere. Facile tamen erit, difficultatem propositam elidere cum Sanct. Thoma 1. p. q. 73. art. 1. ad 3. annuente S. Bonaventura in 1. d. 15. *dub. 4. circa litteram* dicendo tatenus Christum de nouo conditum esse, ab-

que temeratione veritatis illius, qua dicitur Deum post primum dicrum senarium quiescisse à creando, quia Christus cum sit homo sicut nos sumus, non est aliquid omnino nouum. Ea autem Dei quies in eo sita est, quod Deus à primo dicrum senario, nihil produxerit plantæ nouum, quodque aliquo modo non præexistisset iuxta illud Eccles. 1. *nihil sub Sole nouum.* Iam enim præfuit in sæculis quæ fuerunt ante nos. Additque D. Bonaventura, Deum post sex primos dies nihil creasse, aut per seipsum produxisse, necessarium ad perfectionem & complementum vniuersi. At Christus supra totum naturæ ordinem erat, & vniuersi naturalem completionem longè excedebat. Quam doctrinam aliis verbis tradit, generatim ad hanc difficultatem respondens Suarez lib. 2. Col. mop. cap. 11. num. 6. simplicissimè verò dici potest, Deum quiescisse ab vniuerso opere quod pararat, siue cessasse à prima productione rerum, non abrogatâ sibi facultate nouum aliquid creandi cum luberet: vt patet ex animarum nouâ in dies singulos creatione. [Sol quia ordo rerum hunc fixum habuit statum.] vt ex Aristobulo eam Dei à creando cessationem exponit Eusebius lib. 13. de præpar. cap. 7. & pulchrè S. Augustinus serm. 15. ex 40. nouis.

Quando autem huc devenimus, nolo omittere petelegantem Rupertum considerationem de Christo, prima simul creaturâ verò Sabbatho Deique in eo quiesce ab operibus. Nam quæ de Christo, Sabbatho mysticè superius sunt dicta cap. 4. alio referebantur. Rupertus ergo sic in rem nostram disserit lib. 2. in Regulam Sancti Benedicti cap. 4. [Quia vespertam Sabbathi sequenti mane, id est cum prima Sabbathi coniungit Ecclesia Sancta in vnam festiuitatem Iesu Christi, opportunè per studium meditationis illud recolimus, quia secundum hanc similitudinem, Sabbathum Dei, id est Verbum vel Sapientia Dei, in vnam conuenit personam cum vera humanitate eiusdem Verbi. Et hæc, scilicet humanitas illius, glorificata gloria resurrectionis, eidem Deo Patri, prima est Sabbathi, id est præcipua causa vel materia repletionis atque delectamenti, quia sicut scriptum est, *letabitur Dominus in operibus suis.* Nihil enim Deus tale vnquam fecit inter cætera opera quæ dignatus est operari. Et erant quidem valde bonæ, sed nihil tale, vt est humanitas coniuncta Verbo in vnitæ personæ. Similitudinem sume de cythara, quoniam huic dixit patet, *Exurge gloria mea, exurge psalterium & cythara.* Etenim cytharæ antiquitus octo chordis fiebant, Octaua autem chorda, eadem est quæ prima, nisi quod altius resonat, sono quem disciplina Musicæ artis *diapason* nuncupat. Igitur quemadmodum in hac symphonia quæ *diapason* dicitur nulla chorda siue vox præter octauam, eadem est quæ prima; ita in vniuersitate creaturæ quæ sex diebus peracta est, nihil est illi diei, qui (vt iam supra dictum est) natura primus, numero autem est septimus, nihil inquam illi diei, illi Verbo, vel Sapientia Dei, ita est vel esse debet coniunctum, vt ille vnicus homo Deus & Saluator hominum, Deus & Imperator Angelorum. Et omnes quidem chordæ bene resonant. Omnia enim opera sex die rum

derum, valde bona sunt: Sed ista chorda, cum prima & eadem est, & altera: Eadem secundum personam, altera secundum substantiam. Illud quoque perpulchrum est considerare, quia Sabbathum vel requies Domini, in Genesi vespere non habet, in Evangelio autem habet; dicente diuino Euangelista, *vespere sabbatis*, quam ne penes precedentem, sicut in eadem Genesi, ceterorum quorumque dierum sua vespera praecedit, determinat sic dicendo, *quae lusus in prima sabbati*. Denique Verbum quod erat in principio apud Deum, secundum se nullam vngam habuit vespere: Nam & ipsum potius est & erat ante omnia: Secundum autem susceptum hominem, & vespere habet & mane, sicut iam supra dictum est. Alia in hanc rem prolata sunt superius tractando quomodo Christus sibi bene complacuerit in dilecto Filio. Quae autem nunc adduximus eo pertinent, vt intelligatur quomodo ita Christus sit noua creatura, vt tamen in eo quiescit, tanquam in Sabbatho suo. Ita igitur Deus in Christo sabbatizauit atque quiescit vt tamen Christus, sit noua Dei creatura.

Prima ratio Christum vocandi nouo creaturam, à tam multis in eo nouitatibus.

His ita constitutis, superest inquirendum quae de causa Christus, *noua creatura* denominationem fortitur. Quod primum in cogitationem incurrit, illud est, quod à S. Hieronymo loco superius allegato traditur: nimirum in eo Christum dici *nouam creaturam*, quia omnia in eo noua & inusitata fuerunt. [Quid enim (inquit) in homine qui à Salvatore nostro assumptus est, non nouum fuit? Conceptus, natiuitas, partus, infantia, doctrina, vitas, virtutes. Hunc locum per immemorem S. Hieronymum l. pro perpetua Deiparae Virginitate, explicans nouum hoc Dei opus, ad huc tanquam S. Augustini scribentis in epistolam ad Ephesos: cum tamen nulla sit Augustini in eam epistolam lucubratio. Poterat tamen proferri Augustinus serm. 5. de natali Domini quo loco ex tam nouo Christi conceptu & partu, probat Christum esse nouum quod creauit Dominus. Nec dissimiliter Autor sermonis de Nati. Christi apud Cyprianum, qui praefatus noua multa plerumque in Christo cerni, propter quae sit ipse nouum Dei opus, & noua creatura, subdit. [Nouum & inauditum quod in materni angustia vteri; circumdedit intra se fragilis caro virtutem altissimi; & ordinem rerum, cursumque naturae mutauit Sapientia Dei, & vbique diuinitas dilatata, plenitudinem sui, vasi infundens exiguo, sic est circumdata muliebri vtero, vt cum vniuersa ambitet implens omnia, excedens cuncta, intra se omnia continens; extra, vniuersa complectens.]

Gregorius item Nyssenus orat. 1. de resurr. Christum putat dictum *nouum hominem* à nouitate primae & secundae natiuitatis. Paulo explicatius S. Bernardus locum Hieronymi supra propositum pertractans, cum expendisset difficultatem occurrentem in viti circumdatione

per foeminam subdit. [Sed verito me ad conceptum partumque virginealem, si forte inter plurima noua ac mira, quae ibi profecto inspicit qui diligenter inquirat, etiam hanc quam de Prophetia protuli, repetam nouitatem. Porro ibi agnoscitur longitudo breuis, latitudo angusta, altitudo subdita, profunditas plana. Ibi agnoscitur lux non lucens, verbum infans, aqua sitiens, panis esuriens. Videas si attendas, potentiam regi, Sapientiam instrui, virtutem sustentari; Deum denique lactentem, sed Angelos rescipientem: vagientem, sed miseris consolantem. Videas si attendas, tristari laetitiam, pauere fiduciam, salutem pati, vitam mori, fortitudinem infirmari. Sed quod non minus mirandum est, ipsa ibi cernitur tristitia laetificans; pavor confortans; passio saluans, mors viuificans, infirmitas roborans. Cui iam illud quod non occurrat quod quarebam? Quomodo scilicet Christus vir per foeminam circumdatus, sit nouum à Deo creatum?

Vide an non iure tot nouitatibus vnâ adunatis, exclamarit Nazianz. orat. 38. [O nauam mixtionem! ô admirandam temperationem! Qui est, sit: qui creatus non est, creatur: qui nullo loco contineri potest, per interuentum animae intellectualis; inter diuinitatem & carnis crassitiem, continetur. Qui locupletis alios dicitur, paupertate afficitur. Carnis enim mae paupertatem subit, vt ego diuinitatis ipsius opes consequar. Qui plenus est, exinanitur: Sua enim gloria, ad breue tempus exinanitur, vt ego plenitudinis ipsius particeps efficiar.] Hae est prima & per se obuia, nouae creaturae in Christo notio, quam S. Dionys. cap. 2. de diu. nom. part. 2. confirmasse visus est, vocans mysterium ortus Christi, *supereminentem nouitatibus omnibus nouitatem*.

Secunda ratio, quia probat à Christo vetustas.

197 Nec illa alia, nouae creaturae notio respuenda est, quae saepe ab Apostolo insinuat, nouam creaturam denominante eam quae vetustatem à se abiecerit; id est interprete Niceta ad orat. 43. Nazianzeni, iis prauitatibus quas veterum naturae à mundi prope exordio corruptae, homini conferit ablegatis; nouum vitae genus assumpserit. Quo in genere Christus Dominus, fuit nouitatis exemplar. Nihil enim in eo antiquae corruptelae locum habuit. Nulla ei siue patentalis, siue arbitraria adhaesit prauitas. Nouus vsquequaque & recens fuit. Nam nulla ei peccati rubigo, nullus situs obduci potuit; siue quoad maculam, siue quoad reatum. Quam esse in nobis vetustatem toties apud Apostolum improbatam, S. Thomas Roman. 6. lect. 2. annotauit. Qui etiam distinctius eam vetustatem declarat lect. 7. in c. 4. ad Ephes. verbis illis. [Homo vetus dicitur, tam miseriae, quam exterior; qui subiicitur vetustati quantum ad animam per peccatum; & quantum ad corpus, quia membra corporis sunt arma peccati. Et sic subiectus homo peccato, secundum animam & corpus, dicitur vetus homo; secundum quod illa vetusta sunt, quae sunt in viti corruptionis; vel in ipso corrupti, quia quod antiquatur & senescit, prope interitum est, vt dicitur

M. citat

etur Hebræorum 8. Et sic homo subiectus peccato, dicitur vetus, quia est in via corruptionis: propter quod subdit. *Qui corrumpitur secundum desideria erroris.* Nam vnumquodque corrumpitur, cum recedit ab origine naturæ suæ. Natura autem hominis est, ut desiderium eius tendat ad id quod est secundum rationem. Perfectio autem & bonum rationis, est veritas. Quando ergo ratio tendit ad errorem, & desiderium ex hoc errore corrumpitur, tunc vetus homo dicitur.]

Omnis hæc vetustas, ut vides, quam longissime à Christo absuit, fuitque proinde omni ratione nouus. Nam & corpus eius rationi perfecte subiicitur, & anima indeclinabiliter in bonum rationis tendit, hæcque in nouitate sibi consentanea. Quæ de re plenè tractando Christi perfectiones cap. 4. Hæc ex causa, Christum *nouam vitam creaturam*, nominat Gregor. Nyss. lib. de perfecta Christiani forma. Videtur hanc Christi nouitatem designare S. Bernardus serm. 6. de vigil. Natiuit. Dom. cum ait, [hic nouus homo qui nullius vnquam vetustatis capax, etiam eos quorum inueterarunt omnia ossa, in veram vitam transferat nouitatem.]

Ratio tertia, ab illata in orbem nouitate.

198 Suggestit his postremis verbis S. Bernardus, aliam perpuleham & plerisque probatam nouitatis Christi notionem, quia Christus, *nouus, & noua creatura* dici potuit, quia nouitatem mundo intulit; omnia enim innouauit per gratiam. Quæ ratio denominandi Christum nouum hominem, atque adeo nouam creaturam, à D. Thoma profertur Ephel. 2. lect. 3. Hæcque spectat, quod de omnibus per Christum nouis, traditur 1. Cor. 5. ut interpretatur S. Chrysostomus hom. 11. in eam epistolam, his verbis. [Inueterati & senio confecti in malis; omnes erant, sed ecce omnia noua purificatum enim, & corpus nouum, & cultus nouus, & promissiones nouæ, & testamentum, & vita, & mensa, & stola, & in summa omnia noua. Etenim pro Hierusalem quæ infra, accepimus supernam Metropolim: & pro templo visibili, templum vidimus spirituale: pro lapideis tabulis, carneus pro circumcisione, baptisma; pro mænæ, corpus dominicum; pro aqua petra; sanguinem à latere: pro virga Moysi vel Aaron, crucem; pro tecta promissionis, regnum celorum: pro innumeris Sacerdotibus, vnum Pontificem: pro agno irrationali, agnum spirituale. Hæc & talia cogitans dicebat, *noua omnia*, hæc autem ex Deo per Christum, & dono illius.] Eodem modo quomodo omnia facta sunt per Christum noua, exposuit S. Augustin. lib. de Cantico nouo cap. 1. sic glossans Apostolum. [*Vetera transierunt ecce facta sunt omnia noua.* Quæ vetera transierunt? quæ facta sunt noua? si adfit spiritualis auditor, non solum intelligit verumetiam videt quæ facta sunt noua. Si autem carnalis adfit, qui totum per oculos carnis, nihil per aciem mentis intelligit, irridens responderet; Rogo te, dic, quæ facta sunt noua? Numquid aliud cælum respicio, quam antea, aut sydera in nouum splendorem micantia? Nonne iisdem curibus sol

peragit diem, iisdemque curculis, luna peragit noctem? Numquid mare terminos suos finelque transgressum est, aut terræ facies immutata, alia insolita germina procreantur, quid sicut ex initio, horis duodecim peragitur dies, eisdemque clementis æstatis tempus, quibus detrimentis hyems peragitur? progenies quoque ipsa mortalium aliis decedentibus, aliis succedentibus terminatos finiunt dies. Quam ergo omnia sicut ex initio constituta sunt, ita concurrunt, suos motus finelque seruantes, quid est quod nobis prædicatur, *vetera transierunt, ecce facta sunt omnia noua*? Respondeo D. Paule, talia de nobis requirunt, & quia minime valeo ad respondendum, te obsecro, responde pro me. Ecce audi Apostolum; Quid queris carnalis auditor per oculos carnis respicere? Erige mentis aciem, ut quod dicitur possis intelligere, *vetera transierunt, ecce facta sunt omnia noua.* Quæ vetera transierunt, quæ facta sunt noua? *Primus homo*, inquit, *de terra terrenus, secundus homo de cælo cælestis;* Transiit in Adam homo vetus factus ex limo, venit Christus Deus homo, missus à cælo.]

Hic est nouus dies quem fecit Dominus. Faciunt huc quæ de nouo die in quem Sanctus quisque suspirabat, scribit ad Platini mentem S. Ambrosius, exponens illud ex psal. 38. *Ecce mensurabiles (ipse legit veteres) pagini dies meos.* Depulsa enim per Christum vetustate, sibi gratulatur quia [vetus dies præterit, nouus venit. Alius enim dies hominis, alius dies Christi, quem Abraham vidit, & gaudens est, de quo & David ait: *Hæc est dies quam fecit Dominus, exultemus & lætemur in ea.* Sanctus ergo, in die Domini exultat, in die nouo, in quo Deus Dominus illuxit nobis, & dedit nouum lucem, in innoxiam vitam & integram reformationis. Ideo vir iustus letens nouæ lucis & gratiæ Dei, & erit, inquit, *cælum nouum & terra noua, & nouum lumen.* Non enim lucerna & lumen solis illuc hutebit, aut luna: sed Dominus illuminabit super populum suum. Illa ergo desideravi illa exoptavi: & ideò diem hominum non requisui.]

Christus idcirco dictus, vii spirituale.

199 Hoc nouum lumen, & nouus hic dies, terram efficit nouam. Quo retulerim quod S. Cyrillus lib. 3. glaphyr. in Exodum, Christum à nouitate in orbem inducta, & innouata spiritualis terræ facie, appellat *ver* & aduentum eius vocat *mensam nouorum.* Sic enim scribit: [In primo mense, qui & *nouorum* appellatus est, cultus ymbrae & typicus færmæ cellarum, contractusque est & à medio sublati. Quomodo hoc? Illuxit enim nobis vnguentis Dei filius humana specie, velut in mense nouorum. Unde & ipse dixit loquens: *Adsum, & inuocabo in montibus; & tanquam in mense inuocabo frugum.* Sic & Ecclesiam ex gentibus compellauit dicens: *Surge, veni proxima mea, puer mea, columba mea, quia ecce hyems præterit, & pluuia abiit, recessit sibi ipsi. Flores apparuerunt in terra nostra: & rempitu putationis aduenit.* Re- florimus enim in Christo ad vitam nouitatem, & tempus aduentus, est quasi ver spirituale

nobis ostensum, cum floridam & fructuosam efficit hominis naturam.]

Sed distinctis hom. seu veriis epistola 13. Palch. [Nouissimè diebus istis locutus est nobis in filio, per quem omnes reslosumus ad incorruptionem & vitam. Venit namque; ad nos tanquam *ver* in montibus. Quid ita? Arbor nempe in montibus & hortis, densante ipsas hyeme, nec permittente humorem è radicibus vberit ad superiora excurrere, exarescent propemodum, fructibusque, ac foliis vndique destituuntur. Cum autem ver appetit, rideique anni tempus, cum sol feruidioribus radiis vniuersa excoquit, laxantur quæ prius adstricta fuerant, & humore ex imis radicibus in omnes partes libere diffuente; complentur succo rami, nouamque foliorum viriditatem ex pullulantes, illico suis fructibus coronantur. Fuit igitur nobis tanquam *ver* in montibus Dominus noster Iesus Christus. Quod quidem nobis ex aliis quoque Sacre Scripturæ locis conformare licet. Siquidem in Cantico Canticum, sponsi persona inducitur, his verbis Ecclesiam veluti Sponsam suam compellantis; *veni antica mea, speciosa mea, columba mea, quia ter hyems transiit, imber abiit, & a se recessit. Flores a paruerunt in terra, tempus putationis aduenit.* Fuit præterea similis pedibus euangelizantis auditum pacis, euangelizantis bona.]

100 Non mihi tempore, quo minus quæ alibi in hanc rem commentatur idem Cyrillus, insuper addam valde quippe ad rem faciunt. Igitur lib. 4. in Ioan. cap. 28. exponens præceptum Exodi 40. latum, de exigendo tabernaculo in mense primo, in neomenia, sic scribit, [Neomenia nihil aliud denotat, quam Salutatoris aduentum, quo renouamur, quo transactis iam prius, omnia noua facta videmus. Nouum enim vere tempus in Christo nobis apparuit antiquitatem cultu iam terminans, & in nouam vitam Evangelica doctrina reformans, & peccatis inueteratos, in iuuentam iustitiæ redigens & corruptionis vires destruens, ac incorruptibilitatis fulgore omnes, qui ad eum concurrunt, inuicem in modum exornans. Noua enim creatura efficitur, quisquis in Christo est, ut scribitur. Mense autem primo tabernaculum creatum est, quando mitigata hyemis sæuitia, verni temporis pulchritudo resplendet: quando solis radij & clarius fulgent, & temperantiùs calefaciunt; quando floribus terra decoratur, & virentibus herbis prata vestitur. Quæ omnia spiritaliter intelligenda sunt. Hyemis enim tempestas, id est atrocissima Diaboli tyrannis, & vires eius, tempore Christi ceciderunt. Sol autem nobis fulgentior, Christus ipse apparuit, de quo Deus Pater dicit, & orietur vobis Sol iustitiæ, delictorum frigiditate corruptos, spiritibus ardore ad iustitiam resciciens. Flores autem & virentes herbas, meritò Sanctos dicemus, feruenti erga Deum pietatē varios virtutis fructus edentes. Et qui olim regnante peccato, ut in hyeme, nullum producentes fructum verfabamur, fidei fructum, Spiritum largitori quasi bono agricolæ afferimus. Hoc ipsum quasi ex persona Christi, Prophetarum qui eam nos docuit: ipse qui loquebar, adsum, in-

quit, *ut ver super montes.* Quid enim in montibus ver efficiat, & nos tetigimus, & omnes intelligunt.] Habet idem fere rursus lib. 10. de ador. *sub initium.* [Vbi eum notauit non carere mysterio nouilunium subiungit [quod verum tempus efficit in montibus; illud idem in nobis Saluatoris nostri aduentus effecit, qui in ordine temporum quasi anno secundo fuit, non autem primo tempore, quo lex, & Prophetarum chorus vigeat, & quo mors dominabatur.] Regnavit enim ab Adam usque ad Moysen. Igitur tanquam secundo anno, id est tempore quo illud primum, quo fuit lex, proximè consequitur, Ecclesia ex gentibus emicuit, quæ Christum inhabitantem habet, qui est legis ac Prophetarum finis.]

Expensus Isaías, de Christo ut hora in montibus, & vere nostro.

201 Locus quem omnibus prædictis locis adducit S. Cyrillus, habetur Isaías 52. his apud vulgatum verbis. *Ego ipse qui loquebar, ecce adsum. Quam pulchri super montes, pedes annunciantis, & prædicantis pacem, annunciantis bonum.* Illud, *quam pulchri* 70. vertunt *de pa.* Quæ vox, ambigua est. Nam si cum aspiratione scribatur, nunc *horam* significat, temporis inquam partem, diei artificialis duodecimam: nunc partem anni, præsertim vernam tempus, & metaphoricè pulchritudinem vnde *ἀπαύριον* pulchritudo, & *ἐξοπαι* quorum pulchritudo euangelizant. Si verò scribatur absque aspiratione, significat sollicitudinem ac curam, circa quam & in qua maturatione sit opus. Ob eam vocis ambiguitatem, factum est, ut Græci plerique, & multi antiquorum latinorum, adherentes interpretationi 70. legant eum locum diuersimodè. Quidam, *adsum dum hora; est in montibus.* Ita Tertullianus lib. 4. in Marcio. cap. 13. Nonnulli *velut hora in montibus*, putantes alludi ad eos qui publica horologia curabant, & denunciandorum solemniū temporum curam habebant, quos Atheniensibus *gnomones* Persis *horas* dictos, scribit Cælius lib. 12. cap. 9. Apud Romanos id præstabat Censor, ex Gellio lib. 14. cap. 7. & Plinio lib. 7. cap. 68. Apostolis in Ecclesia id muneris à Christo datum, idè horæ dici potuerunt, eoque alludi prædicto loco. Alij verterunt hoc modo, *sicut ver in montibus*, ut Cyrillus locis allegatis. Alij *tanquam maturitas in montibus*, ut S. Ambrosius epist. 11. quæ est ad Irenæum: qui tamen eam maturitatem accipit non pro maturatione & acceleratione, sed pro exclusione acerbis & acoris, ex qua fructus *maturos* denominamus. Nec multum abest quod Tertullianus lib. 5. in Marcio. cap. 5. legit *quam maturi pedes*, & ibid. cap. 2. *quam tempestiui pedes.* Quæ tempestiuitas videtur recidere in illam aliam lectionem, quam iam ex eo retuli lib. 4. eiusdem operis cap. 13. nempe quæ aduentus opportunitatem sonat, non autem celeritatem. Et quia tempus veris est orbi valde tempestiuum & opportunum post hybemos vigotes, non immerito dicitur Christus affuisse tanquam *ver.* Eamque lectionem S. Cyrillus, locis quæ signabam, est secutus.

Hoc est lacteum ver nostrum, Christus, ait Gregor.

Gregor. Thaumaturgus orat. 1. de annunc. initio. Ver spirituale, ver animorum, ver inuisibile, quod Nazianz. orat. 43. in ipso sine proponit, & opponit mundano ac visibili, cuius perelegantem descriptionem exhibet. Quod si ea Dominica, quæ ut ibi Theologus late differit ver spirituale orbi inferebat; octava inquam Paschæ, ecclesiis sacris destinata, dicebatur *nona Domini- ca*, multo magis Christus innouans faciem terræ emissio in eam vitæ Spiritu, & peccati hyemem depellens, ac nouas creaturas produ- cens, *nonus homo* & metonymicè siue causali- ter, *nona creatura* dici potuit. Idque peculiari- ter conuenire Christo in Eucharistia, docent illa S. Cyrilli lib. 12. de adorat. [Quia Christus noua creatura est secundum Scripturas, eam ob causam nos quoque in nobis ipsis per san- ctam eius carnem & sanguinem accipimus, ut in vitæ nouitatem per ipsum & in ipso refor- mati, deponamus veterem hominem, qui cor- rumpitur secundum desideria errotis.]

Hyems mystica, per ver sacrum depulsa.

202 Ut autem spirituale hoc ver quod Christus est, & Christum ex hoc quoque capi- te nouam creaturam, ob oculos utcumque ponamus, & vocem turturis, id est Ecclesiæ in hoc verè agnoscamus, ut docet Chrysost. hom. de Turtura, consideranda antèrè est cum Ny- sene hom. 5. in Cant. hyems peccati, ac tempe- statis horrentis orbem vniuersum occupantis ante Christi aduentum; statumque ergo vni- uersi per ea tempora tetrerrimum, sub hyemis imagine sic describit ibi Nysenus. [Dicitur hyems, propter multiplicem malorum signifi- cationem. Nam hyeme & quæ germinarunt, marcescunt, & arborum pulchritudo, quæ natu- raliter suam venustatem ac decorem accepit à foliis; excidit à foliis & miscetur terræ. Multa- tum autem. Silet concentus. Fugit lusciniæ, torpet hirundo, à nido peregrinatur turtur, imi- tantur omnia tristitiam mortis, interit germen, moritur herba. Quomodo ossa separata à car- nibus, ita rami nudati foliis. Deforme euadit spectaculum, pro specie ac decore qui ei aderat ex germinibus. Quid autem dixerit quispiam ea quæ in mari hyeme accidunt, quemadmo- dum ab imo euersum & tumefactum scopulos imitatur, & montes in rectam figuram instat verticis aqua fastigiata? Quemadmodum in terram inruit non secus atque hostis, erumpens ultra fines sue habitudinis, & frequentium vn- darum ictibus, tanquam aliquibus machinarum insulsi- bus, ipsam quatens: Sed has, & quæ sunt huiusmodi hyemis affectiones omnes, mihi mente versa, ad typicam deducens significatio- nem. Quid sit quod hyeme deflorescit & mar- cescit. Quid sit quod in tertam ex ramis resolu- nitur. Quanam sit vox quæ Silet Canonarum animum. Quodnam sit mare quod rugit flutibus. Quisnam deinde sit Imber. Quæ sint Imbris stillæ, quemadmodum Imber abeat, & se reci- piat. Per hoc enim, id quod est animatum, & libero arbitrio præditum, tacite significat enigma huius hyemis. Fortè enim & si singu- la non explicant oratio, auditori erit manife- sta sententia, quæ se ostendit in vnoquoque

eorum: quemadmodum in initio humana ger- minauit natura, quamdiu fuit in paradiso, aqua illius fontis irrigata & germinans: quando erat pro filiis germen Immortalitatis, naturam decorans. Sed cum hyems inobedientiæ radi- cem exsicasset, flos in terram excussus est, solus & nudatus fuit homo à pulchritudi- ne Immortalitatis, & excitata fuit herba vir- tutum, refrigerata in Deum charitate, propterea quod abundasset iniquitas; unde variæ af- fectiones aduersis flutibus in nobis sunt in al- tum excitatæ; per quas sunt mala animæ nau- fragia.]

203 Hæc omnia hyetinis mysticæ mala, depul- lit ver mysticum Christus, quod apertè eiusdem Niseni verbis recisè perelegatè materialis veris descriptione: qua præmissa, admonens abiectionem verborum cortice, perauadendum esse ad thesa- rum intelligentiarum intus abditi, subdit. [Quid est ergo quod dicimus? Frigore Idola- triæ aliquando concreuerat genus humanum, mobili hominum natura conuersa ad cultum rerum Immobilem. Similes enim, (inquit) fi- ant qui faciunt illa, & omnes qui considerant in eis. Consentaneum autem erat, hæc ita fieri. Quo- modò enim qui veram aspiciunt diuinitatem, in se accipiunt diuinæ naturæ proprietates: Ita qui simulachrorum attendebat vanitatem, transformabatur in id quod aspiciebatur, lapsus factus ex homine. Quoniam ergo quæ per Cultum Idolorum lapiduerat, ad id quod est melius erat Immobiles natura, concreta frige- re Idolatriæ, ea de causa propter asperum hanc hyemem oritur Sol Iustitiæ, & ver efficit meridiano Spiritu hanc soluente concretio- nem, simul cum ortu radiorum fouente quic- quid est subiectum, & Spiritu excalescit qui per gelu homo lapiduerat, & fons radio Ver- bi, rursus fiat aqua Saluens in vitam æter- nam.]

Eadem planè mens insedit Nazianzeno orat. 42. Sic enim explicat cum Paschalis agnus, Christi typus, *agnus amniculus* sit nominatus. [Amniculus porro ut Sol Iustitiæ, vel & celo progrediens, vel quantum ad partem eam quæ oculis cernitur, circumscriptus ac definitus, & ad se ipsum rediens: atque item ut benignita- tis Corona benedicta, omnique ex parte suis similis & æqualis: ac præterea ut virtutum, quæ amicitia ordinisque lege leniter placide- que inter se coniunguntur, & commilcentur, orbem progignens. In his verbis, Christum solem omnes anni tempestates verque in pri- mis, suo ad nos appulsi efficientem, & innou- antem terram, attingit Theologus & fide ac omnino eleganter id ipsum repræsentat Nicetas ad hunc Theologi locum, quem consulat cui hæc non sunt satis. Est igitur Christus, hoc item ex capite, *nona creatura*, metonymi- ce ac causaliter.

Modus alius Christum denomi- nandi ver sacrum, improbat.

204 Occurrit (præterea alius sensus quo Christus dictus videri possit *ver sacrum*, sed qui non sit ad mentem propositum Patrum. *Ver sacrum*

Christus, noua Dei creatura.

91

Ver sacrum vocabant Romani, tracta à Græcis consuetudine, ut inuit strabo l. 5. *sub finem*, eos qui ob ingens aliquod periculum declinandum deuoti fuerant; ideoque veluti abigebantur. Ita enim fert locus Iustini libro 24. vbi ait, Gallos trecenta hominum millia veluti ver sacrum, misisse ad sedes nouas quaerendas. In quæ verba ignarus quispiam, quia quid esset *ver sacrum* ignorabat, induxit errorem substituens *missos ad peregrinandum*. Sed germanam lectionem, ex fide veterum codicum representauit Pithæus l. 1. aduers. c. 6. vbi eodem modo restituit locum solini c. 8. Polyhistoris de Catillo qui missus dicitur eum omni sæturi *ver sacro*. Legendum enim, *ver sacrum*. Nominis, ac Festus, & Lilius, quæ esset veris illius sacri causa & ratio, quomodo item inde verne vocabulum pro deuoto, & maledicto ac detestabili sit haustum; perspicue explicant locis ibi à Pithæo notatis, & à Bisceiola t. 1. subsec. c. 14. qui addit, strabonem sub finem libris usurpatum à Samnitibus *ver sacrum* memorate, tacito licet *veris sacri* nomine. Addit & Iulianum l. 4. hist. Christus ergo nostrum *ver sacrum*, & verum pro nobis factus est; quatenus factus est pro nobis maledictum, ut excluderet excidium nostrum. Ceterum ea veris sacri notio, tamen si Christo aptari queat, non est tamen tradita à Patribus, qui Christum *ver sacrum* appellauerunt. Tantum quippe respexerunt, ad eam terræ innouationem quam fert tempestas veris. Vnde perinde fuit, quod Christum *ver* appellauerunt, ac si Christum nominaliter nouam creaturam metonymicè & causaliter.

*Quarta & maxime germana ratio
Christum denominandi no-
uam creaturam ex con-
trapositione cum
Adamo.*

205 Verum præcipua ratio, eiusdem nominis noua creatura Christo tribui, esse videtur, contrapositio Christi & Adami, duarum generis nostri stirpium vt scite dixit S. Cyrillus l. X. de ador. pag. 262. [Ecce (inquit Rupertus l. 1. de oper. spiritus sancti c. X. post descriptam Christi ex spiritu sancto productionem,) hæc est illa noua creatura, ille nouus homo de quo Apostolus, *Primus homo de terra terrenus, secundus homo de celo celestis. Item factus est primus homo Adam in animam trauentem, nouissimus vero in spiritum uiuificantem.*] Excurrit inde per libri illius pleraque capita Rupertus, in vtriusque huius hominis antitheses. Considerat è quam meliore terra formatus sit Christus, quam Adam. Perpendit quomodo de Christo quoque eatenus dici poterit, quod de primo Adam, eiusque coniuge dictum est, *masculum & feminam creauit eos*, quatenus spiritus sanctus in vno vnus eiusdemque personæ Christo, creatam hominis naturam coniunxit increato Dei Verbo. Benedictionem verò qua Deus Adamo condito benedixisse legitur, multo vberiore & excellentiorem Christo impartitam demonstrat. Multiplicationem item ac repletionem

terræ, per populum ex Christo natum, quem fecit Dominus, probat & cremento & multiplicationi quam Deus primo homini obtingere voluit, longè antecellere. In alias denique bene multas analogicè dissimiles nouæ huius creaturæ cum prima, collatæ prærogatiuas, expatiatur eo libro per multa capita Rupertus, quem describere prolixitas vetat. Et multis quoque in eandem sententiam Philosophatur Cusanus lib. 3. cribrationis Alcorani cap. vltimo. Paucis autem aliunde delibatis, hunc sensum de Christo noua Dei creatura, illustrare operæ pretium videtur.

Tertullianus ipsam quoque de limo figurationem Adami, opifice Deo solo, ad Christum refert lib. de resurrect. carnis cap. 6. verbis illis. [Recogita totum illi Deum occupatum, ac deditum, manu, sensu, opere, consilio, sapientia, prouidentia, & ipsa in primis adfectione, quæ lineamenta ducebat. Quodcunque enim limus exprimebatur, Christus cogitabatur homo futurus. Quod & limus, & sermo caro, quod & terra tunc. Si enim præfatio Patris ad filium: *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram*. Et fecit hominem Deum, id vtrique quod finxit, ad imaginem Dei fecit illum, scilicet Christi. Et sermo enim Deus, qui in effigie Dei constitutus non rapinam existimans parari Deo. Ita limus ille iam tunc imaginem induens Christi futuri in carne, non tantum Dei opus erat, sed & pignus.] Filium pignus dici apud Ambrosium, Saluanum, & alios, frequentissimum est. Itaque limus ille ex quo Adamus est efformatus, pignus dicitur Dei quia typicè erat Christus Dei filius: vt sicut Adam à Deo solo plasmatus, *fuit Dei*, iuxta Lucam cap. 3. ita Christus nullum agnosceus terrenum Patrem, iure Dei filius nominetur, & sit. Atque adeo valet quod dixit S. Ambrosius Lucæ 3. [Quid pulchrius potuit conuenire, quam vt Sancta sancta generatio à Dei filio inciperet, & vsque ad Dei filium deduceretur, creatusque præcederet in figura, vt natus in veritate sequeretur; Ad imaginem factus præiret, propter quem Dei imago descenderet.]

Consulto missa facio, quæ idem S. D. alibi de eodem argumento disserit, vt ea proferam in quibus Richardus Victorinus planè insigniter, Christi & Adami contentionem instituit lib. 1. de Eman. cap. 10. Quod igitur homo perdidit in primo homine, scilicet cum Deo esse, hoc videtur in nouo hoc homine recuperasse. Ibi ad mulierem dicitur; *In dolore paries filios*; Hic de hac nostra puerpera dicitur: *Eccæ virgo concipiet & pariet filium*. Sed quare illa peperit non sine dolore, nisi quia non concepit sine libidine: Libido sanè causa doloris, & dolor effectus libidinis. Ex effectu igitur causa innuitur in eo quod dicitur, *in dolore paries filios*. E contrario autem simul & è conuerso, hic ex sublatione causæ, perpenditur effectus ipsius sublatio. Quæ enim concepit cum virginitate, concepit sine libidine; consequenter intelligitur peperisse sine dolore. Ibi nec conceptus sine culpa, nec partus siue pena; hic quia Concupiscentia, & parturitio sine pressura. Quod igitur humana natura perdidit in puerpera prima scilicet concipere, & parere sine corruptione) hoc in puerpera nostra, ve-

M 3 lut

lut quædam reparationis suæ primitias videtur recepisse. Videtis quomodo homo Contra hominem, mulier contra mulierem ponitur, & modo ex opposito, modo ordine contrario, & simili quadam dissimilitudine, sibi invicem respondere videntur. Illic femina de viro solo, hic vir de femina sola. Ibi ex fortiori sexu, fragiliori fortior fructificatur, qui utrumque repararet. Vides ne tanta similitudinis dissimilitudo, dissimilitudinisque similitudo. Quomodo, nos admonet quoddam novitatis principium in istis, sicut quoddam vetustatis principium extitisse in illis? In primo homine quædam vetustatis inchoatio, in posteritatis suæ condemnationem. In secundo homine, quædam novitatis inchoatio, in generis sui reparationem.

Quid recapitulatio apud Apostolum.

207 Hæc est quam Apostolus Ephes. 1. iuxta multorum Patrum interpretationem, vocavit recapitulationem à Christo factam, ut eisdem lineis quibus perierat, salus humana redderetur. Pulchrè S. Irenæus l. 3. c. 3. sic de Christo scribens [Aliquam plasmationem in se recapitulatus est quemadmodum protoplastus ille Adam, de rudi terra, & adhuc virgine; (nondum enim pluerat Deus, & homo non erat operatus terram,) habuit substantiam, & plasmatus est manu Dei, id est Verbo Dei; (omnia enim per ipsum facta sunt: & sumpsit Dominus limum à terra, & plasmavit hominem;) Ita recapitulans in se Adam ipse, verbum existens ex Maria, quæ adhuc erat virgo, rectè accipiebat generationem Adæ recapitulationem.

Recapitulationem hanc ex Apostolo Ephes. 1. haustam, Tertull. l. 5. in Marcio. c. 17. expendens vim Græcæ vocis, ait idem latine sonare, quod *ad initium reductionem* vel *reversionem ab initio*. Ea verò ad initium reuocatio quomodo in Christo sit facta, sit exponit l. de monog. c. 5. vnde Adam veteris & nouissimi, primæque ac nouæ creaturæ contrapositio, optime deprehenditur [Dicit Apostolus Scribens ad Ephesios, Deū proposuisse in semetipso ad dispensationem adimplentionis temporū, ad caput id est, ad initium reciprocare vniuersa in Christo, quæ sunt super celos & super terras in ipso. Sic & duas græciæ litteras, summam & ultimam sibi induit Dominus, initij & finis concurrentium in se figuras: vti quemadmodum à ad vsque voluit, & rursum à replicatur, ita ut ostenderet in se esse, & initij decursum ad finem, & finis recursum ad initium: ut omnis dispositio in eum desinens per quem capta est, per sermonem scilicet Dei, qui caro factus est, p̄oīnde desinat quemadmodum & capit. Et adeo in Christo omnia reuocantur ad initium, ut & fides reuersa sit à circumcissione ad integritatem Carnis illius, sicut ab initio fuit: Et libertas ciborum, & sanguinis solius abstinencia, sicut ab initio fuit: & matrimonij indiuiduitas, sicut ab initio fuit & repudij cohibitio, quod ab initio non fuit: & postremo totus homo in paradysum reuocatur, vbi ab initio fuit. [Videnda quæ supra

dixi ex Cassiano, tractans Christi tentationes, agendo de perfectionibus appetitus. Quam Tertulianus, *recapitulationem* dixit. Reformationem appellat firmicus l. de error. profan. c. 26. Descripto enim primo Adamo, & eius fraude ac deceptione per feminam, & inobedientia, subdit Firmicus [Oportebat hoc totum & reformari & corrigi: & reformatio, originis debuit reformare primordia. Ex virginis terræ limo factus est Adam præuocatione propria promissam perdidit vitam. Per Virginem Mariam ac Spiritum Sanctum, Christus natus, & Immortalitatem accepit, & regnum. Arbor ligni pestiferum deceptis pabulum præbuit: lignum crucis, vitam immortalis compage restituit. Contempsit Adam, obediuit Deo Christus. Sic diuina dispositione, quicquid Adam perdidit, Christus inuenit.]

Modus peractæ recapitulationis, per antitheses expressus à Patribus.

208 Huic recapitulationi & reformationi ac rerum in statum pristinum reuocationi faciendæ, totam causam aduentus Verbi in carnem, adscribit Nazianzenus orat. 39. eamque per antitheses quoad varia illius adiuncta, concinnè exprimit, & illustrat post descriptum hominis lapsus inuidia Diaboli: subdit enim [Quoniam enim ille vitij parens & effector, idem se inuictus quodam robore præditum esse existimabat, quia nos diuinitatis spe obiecta tanquam illecebra quadam in fradem induxerat, idem ipse quoque carnis prætextu inescart; ut dum quasi in Adamum impetum facit, in Deum incurrat; atque ita nouus Adamus pristinae salutis & incoluntat veterem asserat, sententiæque aduersus carnem pronunciata rescindatur, morte nimirum à carne oppressa, & interempta.]

Idem orat. 1. [Ob hanc causam Deus anima interuentu carni iunctus est, ac res inter se disunctæ ac dissidentes per inter positæ rei cum vtrique earum affinitatem, & cognationem copulatæ sunt; atque omnia propter omnia, & pro vno illo generis nostri principe in vnum coierunt anima similitudo propter eam quæ præcepto diuino minime paruit: Cui propter eam quæ anima cupiditati obsecra, est, simulque condemnata: Christus denique propter Adamum; hoc est propter eum qui sub peccato factus est, is qui peccato sublimior ac præstantior erat. Ob hanc etiam causam, veteri nouum substitutum est, & per passionem, is qui passus fuerat, in pristinum statum reuocatus, ac pro vnaquaque rerum nostrarum, vnaquæque res eius, qui nobis sublimior est, repens: nouumque mysterium factum est illa, quæ circa eum, qui ob inobedientiam cecidit, per benignitatem contigit dispensatio. Idcirco generatio & Virgo: idcirco præsepium & Bethlehem: generatio propter effusionem, Virgo propter mulierem. Bethlehem propter Edem, Præsepium propter paradysum, res parue & conspicue, propter magnas & ab oculis remotas.]

Rufus

Rursus paulo post. [Id circò lignum aduersus lignum, & manus aduersus manum; illa inquam, fortiter extensæ, aduersus in continenter extensam, illa clavis confixa, atque confixæ, aduersus remissam & solutam, illa orbis fines coniungentes, aduersus eam quæ Adamum è paradiso exturbauit. Idcirco sublimitas aduersus lapsum, & fel aduersus gustum, & Spinea Corona aduersus prauum Imperium, & mors aduersus mortem, & tenebræ propter lumen, & Sepultura aduersus illam in terram reuersionem, & resurrectio propter resurrectionem. Hæc omnia diuinæ cuiusdam erga nos disciplinæ loco erant, infirmitatisque nostræ velut medicina quædam; veterem Adamum eò vnde exciderat, reducens, & ad illud vitæ lignum adducens, à quo scientiæ lignum, in tempestiue atque incommode perceptum, nos remouerat.] Vides quomodo Adam Antiquus, & quæ circa eum sunt gesta, per similem dissimilitudinem & conformem difformitatem sint forma seu figura futuri, vt dicitur Rom. 5. vbi describitur Christi nouæ creaturæ antitypus, & forma à contrario, vt vocat D. Augustinus l. 2. de nupt. c. 27.

299 Digna sunt vt his subtexantur quæ politer ac piissime de more tradit, de remedio à Christo malis nostris per proportionalia adhibito, S. Ambrosius serm. 37. concludens post multa in hunc modum. [Sicut dixi, hoc agit Dominus, vt iis præiudiciis quibus homo obnoxius peccato fuerat, liberatur. Propterea namque per omnia secundum similitudinem Adæ nasci voluit, vt secundum similitudinem omnia hominis dissolueret. Adam enim de terra virgine natus est, & Christus de Maria Virgine procreatus. Illius maternum solum necdum scissum fuerat, istius maternum secretum nunquam Concupiscentia violatum, Adam Dei manibus plasmatur è limo; Christus Dei Spiritu formatur in vitro. Vterque ergo oritur cum patre, vterque Virgine vitur matre, vterque sicut Euangelista dicit, filius Dei est, sed Adam Creaturâ est filius, Christus verò Substantiâ. Hoc ergo agit Dominus, sicut Adam Secundus, vt quod prior homo manducando perdidit, hoc alter ei iunando recipiat.]

Religio sit dimittere egregie in eandem sententiam disputantem S. Chrysostomum orat. de Pasch. latine facta à Pestrano. [Per quæ Diabolus (inquit) primò nos strauit, per eadem etiam Christus illum deuicit. Eadem inquam, panoplia illa, qua diabolus genus nostrum inuaserat & debellauerat; Christus certamine contra illum inito Diabolum vicissim perfumedit. Quomodo autem, audi: Nostræ calamitatis & cladis symbola fuere; Virgo, lignum, & mors. Nam & Eua, virgo erat, Quando enim ducta est, necdum cum viro commercium habuerat. Lignum erat, discretionis arbore: mors supplicium, in Adamum constitutum. Ecce quomodo virgo, & lignum, & mors, calamitatis nostræ organa extiterint virginemque cum Eua, lignumque scientiæ cum cruce comparans de ligno sic concludit. Illud Adam veluti Captiuum & nudum abscondebat, hoc autem victorem nudum, clauis que in sublimi suffixum, omnibus palam

ostendit: Adam tandem eos etiam in mortis condemnationem coniecit, qui longo post tempore illum consecuti sunt: Christus autem illos quoque à morte exuscitauit, qui multa ante illum secula, mortem obierant. Quis loquetur potentias Domini, auditas faciet omnes laudes eius: per mortem facti sumus immortales. Hæc crucis sunt stratagemata.]

Bellissime verò in hanc rem cadit quod Anastasius Sinaita 7. Hexaem. sub finem, citatis 5. Ambrosio atque Pyrrone affirmat; nempe Christum nouitatis suæ die quadragesima, ingressum esse paradysum, sicut Adam post diem 40. iuxta Hebreos ingressus est terrestrem paradysum Sed omnino excellenter in fine libr. XI. & calce totius operis, admonet agens de Eua oportere aduertere [Quomodo hæc spiritalis coniux Secundi Adami, à deterior nomine profecit in melius. In principio enim, vocata est *casta*, & secta diuina: significante, vt arbitror hac amputatione & diuisione, defectionem à Deo quæ erat ei aduentura. Deinde post hoc ædificata, & in melius excitata, propterea quod ad virum Christum appropinquarit, appellata est *mulier*. Postremo autem omnium, appellata est *vita*; vt quæ à morte profecerit ad vitam. Vir autem, eius non ita, sed ex meliori nomine accepit peius. In primis enim Adam, magnum honorem & gloriam est adeptus, vt qui sit appellatus *Imago & similitudo Dei*. Deinde postea appellatus est *homo*, & postea rursus *Adam*, & postremo omnium *terra*, vt per hæc aperte discamus & erudiamur, quæcunque sunt in protoplasto, referre ad Euam Ecclesiam, & Adamum Christum. Sic enim cum in principio esset splendor & character substantiæ ipsius Dei inaspectabilis, se ipsum exinanit serui formam accipiens vt Ecclesia ex mendicitate diceretur vita, id effecta, & ex ipso nominata, & in libro viuentium Collocata.]

Quam resecta sapientia, sic facta recapitulatio.

110 Eam reducendi ad pristinum statum hominis rationem verè nouam, & contrariam è contrariis eruendi industriam, suscepisse Angelos, hancque esse multæ formæ Dei sapientiam, quam Apostolus ait innotuisse Angelis per Ecclesiam seu Christum tradit luculenter Gregor. Nyssenus hom. 8. in Cant. [Reuera (inquit) per Ecclesiam portatur ad supra mundanas potestates, varia & multiplex Dei sapientia, quæ per contraria res efficit magnas & admirabiles. Quomodo enim facta sunt vita per mortem, & per peccatum, iustitia, & per maledictionem benedictio, & per ignominiam gloria, & virtus per imbecillitatem? Nani in prioribus temporibus solam simplicem & vniuersalem Dei sapientiam, nouerant supramundanæ potestates, congruenter suæ naturæ facientem miracula. Nec in iis quæ cernebantur, erat quicquam varium, in eo quod cum esset virtus ac potestas, natura diuina, liberè omnem faceret Creaturam solo motu & impulsu voluntatis, & rerum naturam deducens ad generationem, omnia faceret valde pulchra manantia.]

manantia ex fonte pulchritudinis. Varium autem hoc ac multiplex genus Sapientiae, quod constat ex connexione cum contrariis, nunc aperte ostensum est per Ecclesiam; nempe quemadmodum suo liuore suisque vibicibus nostra sanauit vulnera: quemadmodum imbecillitate Crucis vires expugnat aduersarij, quemadmodum in Carne manifestatur, id quod non cadit sub aspectum, quemadmodum redimit captiuos, cum ipse sit qui emit, & sit ipse pretium: se ipsum emit dedit pro nobis morti pretium redemptionis: quemadmodum & est in morte, & a vita non recedit: quemadmodum & miscetur seruituti, & manet in regno. Nam cum haec omnia, & quae sunt huiusmodi, cum sint varia & multiplica per Ecclesiam didicissent amici Sponsi, cordificati sunt ut quod alium diuinae sapientiae characterem animaduertent in mysterio.]

Concluditur quod penes recapitulationem per antitheses, Christus dictus sit noua creatura, & adolescens secundus.

211 En igitur Christum nouam creaturam Dei, es germanissimum modo quem referebam, nempe ob contrapositionem cum primo homine, & veteri creatura. Vocatum his de causis Christum Ecclesiasticis 4. *adolescens secundum* notauit Olympiodorus ibi. Locus est pulcherrimus de Regis senis fatui, hoc est principis tenebrarum qui ad eam diem mundo imperat, deiectione per puerum sapientem & pauperem; hoc est Christum nostri causa pauperem factum, qui ibi *puer* dicitur, id est iuuenis. Nam eadem vox Hebraea *seled*, eiusdem libri c. XI. expressa latine est per vocem *iuenis*, in illo loco; *latere iuuenis in adolescentia tua*. Hunc iuuenem & adolescentem secundum, cunctos viuentes qui ambulabant sub sole secutos, proficitur sapiens. Omnia ista pulcherrime ad Christum ex Origene & Victorino aptat S. Hieronimus ad hunc locum. Et pulcherrime quoque S. Ambrosius l. de institut. virg. c. VII. ut infra referam, tractans Christi regnum. Sed quod huic loco est accommodatum, non aliud est quam denominatio *adolescens secundus*, tributa Christo. *Adolescens* ergo primum, Olympiodorus ait fuisse Adamum, cum adhuc fortis & vegetus esset, ante lapsum. Christus vero Adamo inueterato successus, dicitur *adolescens secundus*. Verba Olympiodori, in secunda expositione huius loci sunt ista. [Adolescens secundus, procul dubio saluator noster est, homo de caelo coelestis qui nobis natus est ac surrexit pro adolescente primo, Adam qui fuit homo de terra terrenus]. De relicto per Adamum hunc secundum Patre aeterno, & matre Ierusalem coelesti, ut adhereret uxori suae cui sociatus est, egregie ex Gregorio Nazianzeno S. Hieronimus in c. 5. ad Ephel. & nos infra summa de Christo sponsi.

Recapitulatio alia ex Anastasio, in istam recidens.

212 Aliam recapitulationem omnium in Christo, ratione cuius Christus *noua creatura* sit dictus, videri potest suggerere Anastasius Sinaita, in praefatione Hexaemeri. [Ab ipso (inquit) Deo, vniuersorum effectore, effecta sunt duo officia. Vnum quidem quo produceretur homo, & ut semel dicam, res omnis creata. Alterum autem quo bene esset, & homo & vniuersa res creata, Omnia enim quae sunt in caelis, & in terra, Deus prius construxit in Sapientia, ad eius figuram, & priorem descriptionem. Et quod statim a prima voce & effectione, eius fundamenta & structuram, & apparitionem, & illuminationem praemeditabatur, & prius describebat, & per primum caelum, & secundum, & quae sunt in ipsis luminarij, nec hoc solum, sed etiam per ipsum solem & lunam, & terram, & aquas, & plantas, & pecora, & volucres, & pisces, & ut semel dicam, per omnem creaturam caeli & terrae, Christum qui in ipsis & per ipsam loquitur praedicat, & magnifice commendat. Haec dicens Ecclesia, exultat & letatur, gessit & illuminatur, & aduersus infideles, valens ac robusta redditur, vel potius armatur, eos conuincens, dedecore afficiens, vincens, exiliens, & tripudians, siquidem vniuersa quae cernitur & intelligentia percipitur creatura, ad eius Imaginem & Sponsi sui Christi, primis constructa fuit & praeparata. Hoc est enim mysterium, quod ante saecula & a generationibus prius definit Deus, & praedestinauit. Vnde etiam dicitur, Deus, omnia in Caput redegit & instaurasse in Christo. Quid est in Caput redegit, & instaurasse, quam ea quae rationibus in ipso prius erant figurata & adumbrata, re ipsa factis, in ipso esse impleta: *Omnia enim* (inquit) *per ipsum & in ipso Christo facta sunt: iam quae in Calu*, quam quae in terra visibilia & inuisibilia, siue throni siue dominationes, siue principatum & potestates, omnia per ipsum & in ipso creata sunt. Dei loquus autem Apostolus, dicens omnia & visibilia & inuisibilia in Christo esse creata, aperte ostendit & docet, quod ipsa etiam inuisibilis Creatura prius figurata & facta fuit in Christo & Ecclesia. Et illustrissime in eadem sententiam, initio libri, qui 7. inscribitur cum sit 8. de duplicatione diuini nominis disserit post hanc creationem.

213 Hanc tamen Anastasij recapitulationem, recidere in eam quae a nobis proposita est quantumuis diuersa videatur intelligitur ex iis quae eodem libro subdit, non ita multo post cum ait. [Est attentè animaduertendum, quod a quo die ad Imaginem factus est homo, nempe prototypus Christi typus Adam, non est amplius Deus aliquid fabricatus per ipsum: neque de cetero dixit, *fiat hoc*, & illud, sed suo per se & diuino opere operando secundum specificationem: proprie & vere & citra ullam dubitationem diuina praedicente scriptura, Dei verbi aduentum & praesentiam quae fuit a caelo in terram, & in ea quae est in secundo ordine creaturarum breui repetitione, nos docentes, quod videbitur Deus Deum

Christus, gratia & misericordia Dei. 95

apud nos super terram, & per se suo opere & suis manibus fabricabit nouam Creaturam, nouum calum, & nouam terram & nouum ex non seminata terra non seminatum hominem. Quem quidem nobis prius significans diuina Scriptura, & duplicat creaturæ & hominis constructionem, & narrationem; hinc ponens pricipium.]

vsus doctrina.

Fruum doctrinæ de Christo nouo homine, accipe ex Origene hom. 16. in Leuit. in fine. [Vide quatenus benedictiones promittantur, si mandata seruemus: *Struam, inquit, testamentum meum vobiscum, & manducabitis vetera, & vetera veterum, & eliciesis vetera à conspectu nouorum.* Quomodo eiicimus vetera à conspectu nouorum? Vetera habuimus, legem & Prophetas, vetera autem veterum, ea quæ ante legem fuerunt ab initio, cum mundus factus est. Venerunt Euangelia noua, venerunt & Apostoli. A conspectu horum, eiicimus vetera. Quomodo ea eiicimus? Legem secundum litteram eiicimus, vt statuamus legem secundum spiritum. Possimus & hoc modo dicere. Antequam veniret homo de caelo, & nasceretur homo celestis, eramus omnes terreni, & portabamus imaginem terreni. Sed vbi venit homo nouus, qui secundum Deum creatus est, eiicimus à conspectu eius vetera, deponentes veterem hominem, & induentes nouum, qui secundum interiorem hominem renouatur de die in diem.]

CAPVT VII.

Christus, gratia Dei, eiusque misericordia.

I Vxo hæc duo, quod eodem reuera recidunt, vt ex sequentibus perspicuum fiet: quamuis quod vtrique Christi prerogatiua sub diuersis his vocibus apud Patres & in Scripturis exprimitur, seorsim intra idem caput de vtraque sit dicendum, initio facto à gratia.

Christus, gratia substantialis, quæ apparuit omnibus hominibus, & sine Deo gustauit mortem, iuxta Apostolum.

Gratiam Christum, agnoscit S. Hieronymus in cap. 2. epistolæ ad Titum, tractans illud, *apparuit gratia Dei Saluatoris nostri.* Eam enim gratiam Dei Saluatoris, S. Hieronymus licet fateatur posse exponi de gratia per Christum collata hominibus, tamen admonet posse quoque accipi de gratia quæ sit ipse Deus Saluator noster, eo quod Dei Patris, viuens & subsistens gratia, ipse sit Christus. Agnoscit quoque Christum Dei gratiam, Ecclesia vniuersa, quæ

ex hac causa Deiparam compellat *matrem gratia*: quam gratiam, Christum esse non aduercentes aliqui, eam Deiparæ allocationem in hymno Ecclesiastico & precationibus lyta-neuticis sunt calumniati, vt refert Richardus à S. Laurentio lib. 6. de laudibus Deiparæ ad illud, *in me omnis gratia*, eo ducti argumento quod solus Deus sit autor gratiæ. Sed elidit argumentum Richardus, dicendo eam gratiam cuius Deipara mater est, Christum esse: quæ ratione ea Deiparæ appellatio, subducitur cuius calumnia.

Profert in huius rei confirmationem Richardus, locum Apostoli Hebr. 2. vbi de Christo Domino sic dicitur; *Eum qui modico quam Angeli minoratus est, videmus Iesum, propter passionem mortis gloria & honore coronatum, ut gratia Dei pro omnibus gustaret mortem.* Ibi illud *gratia*, esse casum nominandi, atque adeo Christum designare, pronunciat autor prædictus. Nec dissentit D. Thomas lect. 3. ad idem caput, promens eam interpretationem ex D. Augustino. Eamque etiam habet Hilar. Diacon. ad hunc locum. Sic enim scribit. [Ipsum gratiam nominat, qui pro omnium salute gustauit mortem. Non enim debebatur nobis, vt filius Dei pro nobis gustaret mortem, sed gratia hoc fecit.] Et ita planè interpretari coguntur, quot eo loco Apostoli, vocem *gratia*, censent esse casum nominandi; quod tamen plerisque Græcis codicibus dissonat, qui nunc legunt *Christi Deus* quomodo etiam legit D. Chrysostomus & Theophilactus; tamen consentit cum aliis plerisque Græcis codicibus qui legunt *Christus*, quam lectionem agnoscunt DD. Græci non pauci. Lectio vulgata quæ sola est authentica, neutri Græcæ lectioni præiudicat, quia nomen *gratia*, potest & in auferendi, & in nominandi casu accipi; ac proinde ex ea non colligitur vtra Græca lectio sit magis probanda.

215 Ex nostra tamen vulgata, corrigendum est, quod antiqui quidam Græci codices aliter legebant nempe *Christus Deus*. Vnde factum est, vt aliqui latine id expresserint *sine Deo*. Quo pacto legit S. Ambrosius 5. de fide cap. 4. & Theodoretus ad hunc locum, ac etiam S. Fulgentius lib. 3. ad Trasim. cap. 20. Sensum verò esse ait S. Ambrosius, gustatam esse à Christo mortem temporalem pro omnibus; excepto solo Deo: ita vt etiam insensibilia ex Christi morte profecerint, liberando per eam à seruitute corruptionis. Theodoretus verò id restringit ad rationalia, non exclusis Angelis, quibus Christi mors profuit ad læticiam, ob congregatos in vnâ Rempublicam sub Christo Rege Angelos & homines. S. Fulgent. nihil moratus quibus profutura dicatur mors Christi, refert verba illa *sine Deo*, ad passionem solius carnis, Deo in sua diuinitate, à carnis perpeffionibus immuni. Qui omnes sensus pij sunt, longèque absunt à sensu Nestoriano, quem Oecumenius ab hæreticis huic lectioni *Christus Deus* in adificationem refert, qui Christum *sine Deo passum*, referebant ad Christi suppositum à diuino diuersum; indeque duplicem Christi personam inferebant. Sed planè contra Apostoli mentem, etiam supposita lectione illa, quam quod è vulgata latina dissentiat, non habemus pro legitima.

N tina.